

Doi termeni generici din terminologia pădurii: CRÂNG și POIANĂ

*Lect. univ. dr. Ana-Maria Botnaru
Universitatea Spiru Haret, București
Facultatea de Litere*

Rezumat

Articolul de față prezintă monografia lingvistică și extralingvistică a doi termeni importanți din terminologia românească a pădurii: CRÂNG și POIANĂ. Pornind de la definiția lexicografică, vom discuta etimologia și răspândirea lor teritorială (așa cum reiese din analiza hărților lingvistice), menționând apoi sinonimele lor și familia lexicală. Vom analiza „ecourile” lor în toponimie și antroponimie, în expresii, locuțiuni și proverbe. Pentru a ilustra valoarea poetică a celor doi termeni, vom cita din creația eminesciană.

Cuvinte cheie

crâng, poiană, terminologie, etimologie, toponime, hidronime, antroponime

CRÂNG

Dicționarele îl menționează pe „crâng” alături de următoarea definiție: **crâng** s.n., pl. crânguri – **1.** „suprafață acoperită cu vegetație, cu copaci de diverse soiuri”, termen înregistrat în toate județele țării; **2.** (Corbișori - Ag; Leorda - Bt; Pârscov - Bz; Iancu Jianu - Cț; Malu cu Flori - Db; Boroșteni, Hobita - Gj; Galați - Gl; Joița - If; Arginești, Balotești - Mh; Podenii Noi - Ph; M. Kogălniceanu - Tl; Orbeasca, Perii Broșteni - Tr; Stănculești - Vl; Ivănești - Vs) „pădure tânără” (crescută de la sine sau plantată); **3.** (Fețeni - Db; Ostroveni, Piscu Sadovei - Dj; Ghimpețeni, Valea Mare, Văleni - Ot; Băbăița - Tr) „pădure deasă, întunecoasă, cu arbori de diferite soiuri”; **4.** inițial, „pădure de forma unui cerc” (în opoziție cu *codrul* – „pădure întinsă, mai mult sau mai puțin pătrată”); astăzi, „pădure tânără sau mică, o pădure deasă de aluni, fragi, frasini mici; loc acoperit cu copăcei mici, cu tufe; pădure tânără, cu tufăriș; pădure de câmpie, crescută din lăstare, având o vârstă de cel mult 40 de ani” (DA), (*Dict. entopic*).

Sursele lexicografice (DA, CADE, DEX) concordă în privința etimologiei: „crâng” vine din slava veche, unde **kronġŭ** însemna „cerc”. Așa se explică distincția semantică, funcțională în limba veche, între „c o d r u = pădure mai mult sau mai puțin *pătrată*” și „c r â n g = pădure în formă de *cerc*”. Atât termenul

moștenit din latină, cât și cel împrumutat din slavă au păstrat inițial referirea la **forma** locului împădurit, distincție semantică ce s-a pierdut ulterior, devenind operantă o alta, aceea referitoare la **vârstă**: „c o d r u = pădure bătrână“, „c r â n g = pădure tânără“.

Familia sa lexicală este destul de puțin numeroasă: **crângă** s.f.: (Bolintin Vale - If) „pădure mică“ (*Dicț. entopic*); **crângăriș** s.n.: (Didești - Tr) „loc în pădure cu vegetație bogată“ (*Dicț. entopic*); **crânghiș** s.n.: (Vânători - Tr) „pădure deasă, întunecoasă, cu arbori de diferite soiuri“ (*Dicț. entopic*), la care se adaugă diminutivele **crânguleț** și **crângușor**.

Vom analiza în continuare harta **404** din **Atlasul Lingvistic Român pe Regiuni - Muntenia și Dobrogea** (întrebarea [1291] „*Cunoașteți vorba crâng? La ce ziceți crâng?“*).

Forma „crâng“, cu pluralul „crânguri“, este înregistrată pe întreg teritoriul anchetat. Izolat, apar forme atipice: singularul „crând“ [819] și pluralul „crânge“ [719, 780, 844]. Un respondent menționează diminutivul „crânguleț, - lețe“ [64], altul – un foarte interesant substantiv colectiv: „crângăriș“ [782], construit prin analogie cu alte colective din terminologia pădurii: „frunziș“, „lăstăriș“, „desiș“ etc.

În privința sensului acestui termen, răspunsurile celor anchetați sunt foarte diverse. Numeroși subiecți semnaleză sinonimia între crâng“ și „pădure“, fără nicio precizare suplimentară [778, 829, 859, 861, 862, 866, 869] – mai ales în zona sudică a Munteniei și în Dobrogea.

Alte răspunsuri diferă semnificativ de definițiile înregistrate în dicționare. Iată câteva exemple: „crâng“ = **a)** „sat“ [717]; **b)** „poiană în pădure“ [849]; **c)** „parc“ [837]; **d)** „câmp cultivat“ [°842]. Există unele răspunsuri extrem de interesante, chiar dacă ele sunt înregistrate izolat: **1.** referiri – explicite sau implicite – la speciile de copaci din care este alcătuit crângul – „pădure de șleau“ [711], „sălciișuri“ [706], „sălcii, plop, loc frumos, cu iarbă bună“ [719]; „pădure frumoasă de salcâmi, plop, brazi...“ [794]; **2.** referiri la localizare: „pădure de câmp, nu de baltă“ [835] (spre deosebire de „luncă“ – n.m., A-MB) sau, dimpotrivă, „pădurice pe lângă ape“ [841].

În partea centrală și sudică a Munteniei, vorbitorii asimilează crângul cu o „pădurice“ [682, 695, 703], referirea implicită fiind dublă: atât la întindere cât și la vârstă.

Pentru a sublinia ideea de „mic“, unii dintre subiecți construiesc o dublă determinare – substantivală (diminutiv) și adjectivală: „o pădurice mică“ [761, 768, 819, 830, 856]. Iar noțiunea de „mic“ nu se referă doar la suprafața împădurită, ci

și la statura arborilor – „pădure mărunță“ [680, 718, 744, 815, 840]. Probabil prin analogie cu expresia „codru de pădure“ [unde *crâng* = *bucată*], întâlnim aici sintagma „crâng dă pădure“ [690], dar și „inversa“ ei – „pădure de crâng“ [693].

Când fac diferența între sensurile termenilor „crâng“ și „pădure“, vorbitorii au în vedere **întinderea** („pădure mică“ [679, 818, 896]) **vârsta** („pădure tânără“ [854]) **și densitatea** locului împădurit (pădure „rară“ [674, 687] sau, pentru alții, dimpotrivă, „mai deasă“ [702, 718, 877], „stufoasă“ [671]), cele mai multe răspunsuri alăturând referiri la două dintre cele trei caracteristici menționate anterior: „pădure mică și stufoasă“ [671], „pădure mică, tânără“ [677, 685], „pădure tânără și rară“ [687], „pădure deasă și mărunță“ [718] etc.

Analizând harta **404** din **ALRR - Muntenia și Dobrogea** și însumând explicațiile date de subiecți, rezultă, pentru „crâng“, următoarea serie sinonimică: *pădure, pădurice, poiană, lăstăriș, desiș, rediș, hățiș, măraciniș, zăvoi, crângăriș, lăstari, stufiș, tufiș (des), tufăriș*.

Cuvântul „crâng“ a pătruns masiv în toponimie și în antroponimie. Câteva exemple de toponime: *Crâng* (Bz, Vs), *Sub Crâng* (Cs), *Crângu* (Cț, If, Ph, Tr, Vl), *Crângu Nou* (Vs), *Crângu Orli* (Vl), *Crângu Sihlea* (Vr), *Crânguri* (If), *Crângurile* (Ph), *Crângurile de Jos / de Sus* (Db), *Crângenii* (Gl, Tr), *Crângași* (Db, Buc), *Valea Crângului* (Ph) și de antroponime (nume de familie): *Crâng, Crâangan, Crângu, Crângaru, Crângașu, Crângău, Crângeanu, Crânghea, Crânghia, Crângoiu, Crânguleanu, Crângulescu, Crângureanu, Crânguș* (de la „crânguș“ – un diminutiv, absent din dicționare, al lui „crâng“), *Crânguși, Crângotă*.

Termenul apare și în câteva expresii și locuțiuni: *a face crângu poiană* (= a fugi foarte repede), *a bate crângu să sară iepurii* (= a se strădui să afle ceva), *a lua crângul în cap* (= a fugi repede, de frică), *tocmeala în târg și ursul în crâng* (= calcule anticipate fără temei).

Crângul este o prezență constantă în imaginarul și în limbajul poetic eminescian, după cum se poate constata din exemplele de mai jos:

„*Palmii risipiți în crânguri auriți de-a lunei rază*
Nalță zveltele lor trunchiuri.“ [Opere I, 44 / 22]

„*Floare de crâng,*
Astfel viețele și tinerețile
Trec și se stâng...“ [Opere IV, 378 / 21]

„*Pe o insulă de smarand, încunjurat de un crâng de arbori verzi și stufoși,*
se ridica un mândru palat.“ [PL, 5 / 27]

POIANĂ

În *Dicționarul Academiei*, „poiană“ este definit astfel: „loc în pădure lipsit de copaci și acoperit cu iarbă și cu flori“. În privința etimologiei, sursele lexicografice (DA, CADE, DEX) sunt unanime: termenul provine din slava veche – *poljana*.

Din diverse lexicoane și glosare regionale (vezi bibliografia), dar și din dicționarul-tezaur al limbii române, am extras următoarea serie de sinonime: *alan*, *bărc*, *bârc*, *câmpășel*, *câmpuț*, *cerdăcel*, *colnic*, *curătură*, *curmătură*, *goleșitură*, *goliș*, *goliște*, *golitură*, *limpeziș*, *lumiș*, *ochet*, *ochi*, *poieniș*, *ponor*, *prelucă*, *pripor*, *prisacă*, *prislop*, *prund*, *pustă*, *răzbuneală*, *runc*, *silvană*, *zariște*, *zănoagă*, *zăpodie*.

Dacă *arsiște* („locul unde a ars pădurea“) sau *brăștineală* („locul unde s-a tăiat pădurea“) sunt termeni a căror definiție presupune dispariția pădurii (deci gradul de golire este maxim), iar *rariște* sau *răritură* presupun prezența pădurii, dar cu o anumită distribuție a vegetației arboricole (deci gradul de golire este minim), *poiană* și sinonimele sale ilustrează gradul mediu de golire a terenului împădurit: este vorba despre un loc lipsit de copaci, având o suprafață bine determinată, și înconjurat de pădure.

În privința distincției semantice „gol natural“ – „gol datorat intervenției omului“, lucrurile sunt clare: aceleași surse lexicografice includ poiana între golurile naturale ale pădurii.

Fiind un cuvânt foarte vechi în limba română, are o familie lexicală bogată, dominată de diminutive: *poienică*, *poienioară*, *poieniș*, *poieniță*, *poienuță*, *poienos*, *-oasă*.

Toponimele simple, derivate de la (sau compuse cu) „poiană“ sunt extrem de numeroase pe teritoriul românesc: *Poiana* (Ab, Ar, Bc, Bt, Cs, Db, Gl, Hd, Il, Iș, Mh, Ot, Nț, Sv, Vl), *În Poiană* (Bz, Vl), *Poiana Aiudului* (Ab), *Poiana Almașului* (Nț), *Poiana Ampoiului* (Ab), *Poiana Antii* (Sj), *Poiana Blenchii* (Sj), *Poiana Borca* (Nț), *Poiana Boului* (Bc), *Poiana Câmpina* (Ph), *Poiana Ciorii* (Mh), *Poiana Comarnic* (Ph), *Poiana Florilor* (Bv), *Poiana Lungă* (Cs, Vr), *Poiana Mare* (Dj, Ot, Ph), *Poiana Fagului* (Hg), *Poiana Fântâniei* (Dj), *Poiana Humei* (Nț), *Poiana Lacului* (Ag), *Poiana Largului* (Nț), *Poiana Mărului* (Bv, Cs, Iș, Nț, Sv), *Poiana Mânăstirii* (Iș), *Poiana Mierlei* (Ph), *Poiana Moșilor* (Bh), *Poiana Negustorului* (Bc), *Poiana Nucului* (Bc), *Poiana Pietrei* (Vs), *Poiana Porcului* (Mm), *Poiana Sărată* (Bc), *Poiana Teiului* (Nț), *Poiana Trestiei* (Ph), *Poiana Țapului* (Ph), *Poiana Horea* (Cj), *Poiana Crăcăoani* (Nț), *Poiana Măgura* (Sj), *Poiana Vărbilău* (Ph), *Poiana Vinului* (Sv), *Poiana cu Cetate* (Iș), *Poiana lui*

Alexa (Vs), *Poiana lui Matei* (Vs), *Poiana lui Stângă* (If), *Poiana Cristei* (Vr), *Poiana Gruii* (Mh), *Poiana Micului* (Sv), *Poiana Stoichii* (Vr), *Poiana Vîlcului* (Bz), *Poiana Botizii* (Mm), *Poiana Sibiului* (Sb), *Poiana de Jos* (Db, Gj) / *de Sus* (Db, Gj, Iș), *Sodohol-Poiana* (Hd), *Poian* (Cv), *Poenița* (Vl), *Poienița* (Ab, Ag, Bt, Bz, Cț, Db, Gj, Hd, Iș, Mș, Nț, Sj, Sb, Vl, Vr), *Poienița-Grigoreni* (Ag), *Poienița Voinii* (Hd), *Poienița Tomii* (Hd), *Poenițele* (Bz), *Poieni* (Ab, Bc, Cj, Hd, Iș, Nț, Tm), *Bucuiș-Poieni* (Ab), *Ciceu-Poieni* (Bn), *Râmpeș-Poieni* (Ab), *Satu-Poieni* (Vl), *Poieni-Solca* (Sv), *Poieni-Suceava* (Bc, Sv), *Dealul Poienii* (Ab), *Poeni* (Gj, Tr), *Râpa Poeni* (Bn), *Poenile* (Vr), *Poenile* (Bz, Dj, Iș, Ph), *Poenile Boinei* (Cs), *Poenile Izei* (Mm), *Poenile de sub Munte* (Mm), *Poenii de Jos / de Sus* (Bh), *Fundu Poenii* (Nț), *Valea Poenii* (Bn, Mm), *Valea Poenii* (Ab, Gj, Hd, Ph), *Valea Poienii* (Sv), *Poenari* (Bt, Hd, If, Iș, Nț, Vl), *Păcurile Poenari* (Bz), *Valea Poenarilor* (Ag), *Poenari* (Ar, Ag, Gj, Sv, Vl), *Schitu-Poenari* (Tr), *Poenarii Apostoli* (Ph), *Poenarii de Argeș* (Ag), *Poenarii Burchii* (Ph), *Poenarii Vechi* (Ph), *Poenărei* (Ag), *Poenăști* (Vs), *Poenăști-Deal* (Vs), *Poenăști-Ghica* (Vs), *Poenăști-Mănăstire* (Vs), *Poenăști-Străjescu* (Vs).

Ne putem întreba de ce există atât de multe sate și comune care poartă astfel de nume, în ciuda faptului că morfologia lor actuală, relieful și vegetația nu au nicio legătură cu ideea de „spațiu gol, lipsit de copaci, în interiorul unei păduri”. Răspunsul ne trimite în trecutul foarte îndepărtat: retrasă în adâncul pădurilor, populația romanizată a purces, treptat, la construirea unor așezări umane pe care le-a numit în conformitate cu realitatea existentă la momentul respectiv. Chiar dacă pădurile (și poenile) au dispărut în mare parte, numele satelor au rămas. Prin urmare, toponimia românească asociată terminologiei pădurii este un argument solid în favoarea continuității.

Dintre „ecourile” termenului analizat de noi nu lipsesc hidronimele, deopotrivă numeroase și variate: *Poiana* (11), *Poiana Lungă* (2), *Poiana Mare*, *Poiana Spinului*, *Poenița* (2), *Valea Poenei*, *Poeni*, *Poenii*, *Poenari*, *Poenari* (2), *Poenilor* (2), *Poenilor-Harigii*, *Poenilor*. (numărul scris între paranteze rotunde arată câte cursuri de apă poartă numele respectiv). Antroponimele, la rândul lor, sunt reprezentative: *Poenar*, *Poenaru*, *Poeana*, *Poeană*, *Poiana*, *Poiană*, *Poenar*, *Poenaru*, *Poenariu*, *Poienăș*, *Poienășu*, *Poienea*, *Poienoaia*, *Poinescu*, semn de vechime și stabilitate a cuvântului „poiană” în vocabularul românesc.

Vom urmări în continuare pe harta **587** din **Atlasul Lingvistic Român** s.n. vol. II, G – Pădurărit, întrebarea [6366] – POIANĂ (ÎN PĂDURE), formele, sinonimele și repartitia lor teritorială.

Cel mai frecvent răspuns este „poiană“, cu două forme de plural, „poieni“ [27, 76, 172, 514, 605, 682, 791, 848 etc.] și „poiene“ [36, 260], alături de diminutivele „poieniță“ [130] și „poienuță“ [102].

Cuvântul este înregistrat în toate regiunile istorice ale României: Transilvania [172, 272], Moldova [414, 520, 531], Banat [27, 29, 36, 76], Oltenia [848], Muntenia [791, 928] și Dobrogea [682].

Iată câteva sinonime pentru „poiană“, așa cum apar ele pe harta **587** din **ALR II**: „prelucă, preluci“ [345, 352, 353, 833] (formează o arie lexicală în nordul Transilvaniei), „goliște, (goliști)“ [141, 157, 235, 250] (în Transilvania), „(un) câmp“ [64, 228, 346, 574], „câmpu-mpădure“ [95], „irtaş“ [287], „pripor“ [219], „laz, lazuri“ [157], „ochi“ [182, 762], „ocean, ochene“ [876], „prund“ [872], „lucăr“ [886], „zapodie“ [95], „maidan, maidanuri“ [723]. Pe aceeași hartă figurează și răspunsuri de tip „explicație“: „(un) loc gol“ [334, 705, 899], „loc gol în pădure“ [316], „loc gol în mijlocul pădurii“ [728], „ochi de poiană“ [784, 812] – o construcție tautologică („ochi“ și „poiană“ fiind sinonime), „ochi în pădure“ [812].

Poiana, ca spațiu ocrotitor al iubirii și al reveriei, nu putea lipsi din lirica eminesciană, exemplele de mai jos ilustrând valențele expresive ale termenului:

„Să-mi trimiți prin cineva

Ce-i mai mândru-n valea ta:

*Codrul cu **poienile***

Ochii cu sprâncenele.“ [Opere I, 149 / 10]

*„N-auzi cum frunzele-n **poiană***

Șoptesc ca zgomotul de guri...?” [Opere I, 228 / 5]

Dintre sinonimele lui „poiană“, la Eminescu apare cuvântul „luminiș“:

„Toate păsările ies,

Din huceag de aluniș

*La voiosul **luminiș,***

***Luminiș** de lângă baltă...” [Opere I, 215 / 4-5]*

și sintagma „ochi de pădure“:

*„Acolo-n **ochi de pădure***

Lângă balta cea senină

Și sub trestia cea lină

Vom ședé în foi de mure.“ [Opere I, 54 / 21]

BIBLIOGRAFIE

1. Arvinte, Vasile; Ursu, D.; Bordeianu, Mihai: *Glosar regional*, București, Editura Academiei RPR, 1961
2. Bolocan, Gheorghe; Șodolescu-Silvestru, Elena; Burci, Iustina; Toma, Ion: *Dicționarul entopic al limbii române*, Craiova, Editura Universitaria, vol. I (A-M), 2009; vol II (N-Z), 2010
3. Bolocan, Gheorghe; Burci, Iustina; Șodolescu-Silvestru, Elena; Toma, Ion: *Dicționar invers al numelor de ape din România*, Craiova, Editura Universitaria, 2006
4. Bolocan, Gheorghe (sub redacția): *Dicționar invers al numelor de localități din România*, Craiova, Editura Universitaria, 2002
5. Breban, Vasile; Bulgăr, Gheorghe; Grecu, Doina: *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, București, Editura Științifică, 1969
6. Bucă, Marin; Evseev, Ivan; Kiraly, Francisc; Crașoveanu, D.; Vasiliuță, Livia: *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978
7. Bulgăr, Gheorghe (redactor coordonator): *Lexic regional*, București: vol. I – Editura Academiei RPR, 1960; vol. II, Editura Științifică, 1967
8. Candrea, Ioan-Aurel; Adamescu, Gheorghe: *Dicționarul enciclopedic ilustrat Cartea Românească*, București, Editura Cartea Românească, 1931 (CADE)
9. 1913-1949. Serie nouă. Academia RSR, 1965 și urm. (DA)
10. Dobrescu, Alexandru (coord.): *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, București: Mydo Center, 1997
11. Iordan, Iorgu: *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983
12. Vianu, Tudor (sub redacția): *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, București, Editura Academiei RSR, 1968
13. *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996 (DEX)
14. *Dicționarul limbii române [Dicționarul Academiei]*, București, Academia Română,
15. *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, vol. II (G – Pădurărit), București, Editura Academiei RPR, 1956 (ALR II)
16. *Atlasul lingvistic român pe regiuni: Muntenia și Dobrogea*, vol. III, București, Editura Academiei Române, 2001 (ALRR)